

K 80

Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Bir Köy: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" Romanı

"Köyde çok roman var, insan var. Oralari yazmayı sürdürün."
Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Köy Enstitülerinde öğrenciler kitap okumaya özendiriliyordu. Okumaya ayrılmış saatler pek çoktu. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" romanı, bu köyden gelmiş öğrencilerin en çok okuduğu yapıtlardan biriydi.

Enstitülerde yetişen, Yakup Kadri'nin başlattığı bir geleneği sürdürerek kitaplarında köyü anlatan iki genç yazar olan Talip Apaydın ile Fakir Baykurt, ünlerini kazanmaya başladıkları dönemde, "Yaban" yazarının evine gittiler. Talip Apaydın bu görüşmeyi şöyle anlatıyor:

"Yakup Kadri bir ara 'Çocuklar' dedi, 'Köyde çok roman var, siz oradan geldiniz, biliyorsunuz.' Biz 'Yaban'ı övdük, 'Başka romanlarınızı da biliyoruz ama o roman bi-

zi çok etkiledi' dedik. 'Tamam işte o damardan gidin' dedi. 'Oradan geldiniz biliyorsunuz; köyde çok roman var, olay var, insan var. Oralari yazmayı sürdürün.' Adeta yol gösterici rolü oynadı. Böyle zihnimizi açtı."

Yakup Kadri, Manisalı büyük toprak sahibi bir ailenin çocuğuydu. Edebiyatla çok küçük yaşta ilgilenmeye başlamış, Fransız edebiyatını yakından tanımış, Osmanlı devletinin başkenti İstanbul'da dönemin öncü bir yazar topluluğu içinde yer almıştı. "Fecr-i Ati" (Geleceğin tan vakti) adını taşıyan bu topluluk, "sanat

için sanat" ilkesini savunuyordu. Bu yazarlar "sanat kişiseldir ve saygıya değerlidir" diyorlardı; sanat toplum sorunlarının üstünde tutulmalıydı, bireyi anlatmalıydı...

Büyük Yapıtlarımız

Konur Ertop

Yakup Kadri ilk öykülerini kaleme alırken, bağlı olduğu topluluğun görüşlerini de ateşli bir dille savunuyordu.

Ancak genç yazarın dünyaya ve edebiyata bakışı değişmekte gecikmedi. Bu değişimi açıklarken sunları söyleyecekti:

“Ne vakit ki, Çatalca önüne dayanan düşman toplarının sesini ta yatağımın içinden işitmeye başladım, duyumsar gibi oldum ki, hayatta benim verdiğim savaşımdan daha önemlileri vardır.

Balkan Savaşı'nı daha bir sürü ulusal felaketler izledi. Ben gene 'sanat kişiseldir ve saygıya değmektedir' diyordum. Fakat onun yanıbaşında, hiç değilse onun kadar kişisel ve saygıya değer şeyler olabileceğini düşünmeye başlamıştım...”

Birinci Dünya Savaşı'nın kan ve acıyla dolu yılları yazarımızı tümüyle değiştirecek, var gücüyle savunduğu bireyci sanat anlayışı, toplumcu sanata dönüşecektir:

“Artık bütün acı açıklığıyla anladım ki, bağımsızlığı uğrunda o derece ter döktüğüm sanat, önce, bir toplumun, bir ulusun malıdır. Sonra da nihayet bir dönemin ifadesidir. Bunlardan soyutlanmış bir

sanatın ne anlamı, ne değeri vardır? Bağımsız sanat bağımsız vatanında olabilir.”

Yazarımız bu yeni dönemde vatanın bağımsızlığına kavuşması yolunda da var gücüyle çalışanlardan biri oldu. Mütareke döneminde işgal altındaki İstanbul'da “İkdam” gazetesinin başyazarı olarak, Anadolu'da sürmekte olan Kurtuluş Savaşı'nı kalemiyle destekliyordu. Dünya politikasına yön veren çevrelere karşı ulusal haklarımızı savunurken, ülkesinin kurtuluş umudunu dile getiriyordu.

Savaş sürerken Atatürk onu Ankara'ya çağırdı. Orada gördük-

lerini güçlü kalemiyle gazetesinde anlattı. Zaferden sonra da İzmir'e gidip başkomutanla görüşen gazeteciler arasında yer aldı.

Barış görüşmeleri için savaşın

yol açtığı yıkımı belirleyecek inceleme kurulunda görev almış, yakınlık yıkılan köyleri dolaşmıştı.

Bu gözlemleri onun 1932 yılında yayımlayacağı “Yaban” romanını besledi.

Romanda anlatılanlar, Porsuk Çayı kıyısındaki bir köyde geçer:

Sakarya Savaşı'ndan sonra, Batı Cephesi Komutanlığı'nın gönderdiği, Düşmanın Yaptığı Kıyımları İnceleme Kurulu üyeleri, bir yangından arta kalmış anı defte-

“Türk köylüsünün ruhu, durgun ve derin bir sudur.

Bunun dibinde ne var?

Yalçın bir kaya mı, bir balçık yığını mı, bir yumuşak kum tabakası mı?”

rinden Ahmet Celal'in serüvenini öğrenirler.

Köylüler yedeksubay olarak çarpıştığı Birinci Dünya Savaşı'nda bir kolunu kaybetmiş, işgal İstanbulu'nda yaşamayı kendine yediremeyen, sakat olduğu için Kurtuluş Savaşı'na da katılamayan Ahmet Celal'le ilgili pek bilgi veremezler. Umutsuz genç adam, eski emir erinin köyüne yerleşmek üzere gelmiş, ancak çevresinde "yaban" sayılmaktan kurtulamamıştır.

Ahmet Celal'in notları, çevresindeki yaşamı, insanları değerlendirir:

"Türk köylüsünün ruhu, durgun ve derin bir sudur. Bunun dibinde ne var? Yalçın bir kaya mı, bir balçık yığını mı, bir yumuşak kum tabakası mı? Keşfetmek mümkün değildir.

Onlara bir şey söylediğim zaman hiçbir şey anlamaz gibi bön bön yüzüme bakarlar. Sonra kendi aralarında bir şeyler mırıldanırlar. Hissederim ki sözlerimi anlamışlar, fakat söylediklerimi kabul etmiyorlar. Bazan bıyık altından bana gülümsediklerini sezerim.

Buraya gelişimin ilk haftaları, çevreme yalnız korku ve kaygı veriyordum. Beni hükümetçe gönderilmiş herhangi bir memur, bir tahsildar, bir vergi toplayıcısı, bir jandarma, askere alma dairesi başkanı mı sandılar bilmem: Fakat, hepsinin yüzünde korku ve kaygı belirtilerini açık açık görmüştüm.

Sonradan benim ne o, ne bu, ne de şu olmadığım, benim bir hiç olduğum anlaşılınca, acıyla buruşan alınlar yerine şaşkınlıkla açılan

gözler ve sinsi bir alayla bükülen dudaklar görmeye başladım."

Köyde okul yoktur. Temizlik gözetilmez. Sağlık kurallarına uyulmaz. Kadınlar ezilmektedir. Köy yaşamı üzerinde varlıklı Salih Ağa baskı kurmuştur. Köylülerin davranışlarını imam da derinden etkilemektedir. Ancak daha büyük ve baskı ve sömürü kaynağı köye gelip giden Şeyh Yusuf'tur.

Ahmet Celal'in hoşlandığı, hatıta evlenmeyi aklından geçirdiği köylü kız Emine de onu hem bir "yaban", hem bir "sakat" olarak görmektedir. Genç kız köyden biriyle, mutsuz bir evlilik yapar.

Köylüler, Kurtuluş Savaşı'na destek vermekten kaçınırlar. İşgalci Yunanlılar'ı tehlike olarak görmezler, İstanbul hükümetinin yaydığı görüşlere bağlanırlar. Ahmet Celal'in uyarılarına kulak vermezler:

"Mustafa Kemal adında bir büyük adam, bir büyük komutan, İstanbul'dan çıktı, Anadolu'ya geçti. Erzurum'da, Sivas'ta milleti başına topladı. 'Hükümet, devlet görevini yapmıyor. Biz kendi kendimizi koruyacağız. Düşmana karşı koyaçağız' dedi. Şimdi, onun adamları dört yanda Yunanlılar'la, Fransızlar'la döğüşüyor. Hepsi öyle yiğit kimseler ki..."

Ve destansı olaylarla onları heyecana getirmeye çalıştım.

Çanakkale'de bulunmuş olan Mehmet Ali, Mustafa Kemal adını anımsıyor. Ona göz ucuyla baktım. Başını yonttuğu sөгüt dalından kaldırdı. Benden yana döndü:

'Beyim, Allah vere de, bizi yenden askere almasalar' dedi.

Bu, benim köydeki en üzüntülü günlerimden biri oldu."

Köye uçaklardan atılan yazılarda, "Biz, sizi, halife tarafından kurtarmaya geliyoruz" denilmektedir. Ahmet Celal'in uyarıları işe yaramaz:

"Ne halifeyi, ne de peygambere bildikleri var. Fakat 'kurtarmaya geliyoruz' sözü, bilmeksizin pek hoşlarına gidiyor. Kurtarmak! Sizi, kim kurtarabilir? Sizi gökten Tanrı inse kurtaramaz. Çünkü sizi önce sizden, kendinizden kurtarmak gerekir..."

Yaşadığı olaylar, karşılaştığı davranışlar Ahmet Celal'in köy gerçekleri üzerinde değerlendirmeler yapmasına olanak verir. Köyün geri kalmasının nedeni üzerinde durur. Bu neden aydınların aymazlığı, vurdumduymazlığıdır:

"Bunun nedeni, Türk aydını, gene sensin! Bu yıkık ülke ve bu yoksul insan kütlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüzyıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksirmek hakkını kendinde buluyorsun.

Anadolu halkının bir ruhu vardı, içine işleyemedin. Bir kafası vardı, aydınlatamadın. Bir vücudu vardı, besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu ilkelliğin, bilgisizliğin ve yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabansı ot gibi bitti. Şimdi, elinde orak, buraya

hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? Bu ısırganları, kuru dikenleri mi? Tabii ayaklarına batacak. İşte her yanın çizik çizik kanyıyor ve sen acıdan yüzünü buruşturuyorsun. Öfkeden yumruklarını sıkıyorsun. Sana acı veren bu şey, senin kendi eserindir, senin kendi eserindir."

Köye giren düşman birliği, cephedeki gelişmeler üzerine çekilmek zorunda kalınca evleri yakar, çocuklara ve kadınlara yönelik şiddet hareketine girişir. Ahmet Celal, Emine ile birlikte köyden kaçmaya çalışırken ikisi de ağır biçimde yaralanır. Mezarlıkta geçirdikleri geceden sonra genç adam defterini Emine'ye bırakarak bilinmeyen bir yöne doğru uzaklaşır. Defterin son satırları, o son gece, Ahmet Celal'in köyle ve köylülerle ilgili görüşlerinde nasıl bir değişim yaşadığını anlatır:

"Bu rüyada Türk köylüsü ile, Türk aydını arasındaki acıklı davadan hiçbir iz kalmadığını gördüm. Emine'nin bir ağaç dallarına benzeyen kolları benimle o düşmanlık ve yabancılık dünyası arasında kalın ve sağlam bir bağdır. Köyde geçirdiğim iki üç yıllık zaman içinde, bana cehennem acısı çektiren bütün tiksintilerim, öfkelerim, kinlerim, isyanlarım, umutsuzluklarım sağ böğrümdeki yaradan sızan kanlarla birlikte akıp gidiyor. San ki içimin cerahati patlayıp bu deliklik boşalıyor gibi... Öyle bir rahatlık duyuyorum ki..."

"Yaban", aydınlanmacı Cumhuriyet kuşağının köye bakışını dile getirir. •

